

AIZMIRSTAIS LATGALES KONĢRESA DALĪBNIEKS — LATVIEŠU STRĒLNIKS PODPORUČIKS DONĀTS LĀČKĀJS-LĀCIS

Ēriks Jēkabsons,

LU profesors.
Foto — no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas valsts vēstures arhīva.

Šogad aprit 100 gadu, kopš Rēzeknē notika Pirmais Latgales latviešu kongress, kurš kļuva par pagrieziena punktu visas Latvijas vēsturē. 1917. gada 26.—27. aprīlī (pēc jaunā stila 9.—10. maijā) sapulcējās 232 pagastu, pilsētu un miestu, organizāciju un latviešu strēlnieku pulku pārstāvji, kuri pēc tam, kad kongresu atstāja 39 delegāti Franča Kempa vadībā, pieņēma lēmumu, ka jāapvienojas ar Vidzemes un Kurzemes (domāta arī Zemgale) latviešiem, un ievēlēja Latgales Pagaidu Zemes padomi.

Ievērojamāko kongresa dalībnieku vidū bija aktīvi Latgales latviešu nacionālās atmodas darbinieki Jāzeps Rancāns, Francis Trasuns, Antons Laizāns un daudzi citi. Kongresā aktīvi piedalījās arī karavīri (bija pieņemts lēmums par 2—4 delegātiem no katra latviešu strēlnieku pulka). Ņemot vērā, ka kongresu apdraudēja naidīgi noskaņotā iedzīvotāju daļa, Latviešu strēlnieku rezerves pulka podporučiķis un Latviešu strēlnieku izpildkomitejas (t. s. Iskolastrels) Latgaleišu sekcijas priekšsēdētājs Jānis Rubulis atveda uz Rēzekni kopā ar strēlnieku delegātiem arī aptuveni 40 strēlniekus pasākuma apšādzībai.

Viens no kongresa dalībniekiem bija latviešu strēlnieku pulku virsnieks Donāts Lāčkājs-Lācis, kura vārds atšķirībā no jau minētajiem mūsdienās ir praktiski aizmirsts. Tomēr jādomā, ka strēlnieku delegātu grupā podporučiķis Lāčkājs-Lācis bija viens no vadošajiem, uzreiz pēc tās vadītāja J. Rubuļa.

Dzimis 1895. gada 20. augustā Līvānu pagastā. Ģimene vēlāk pārcēlusies uz Rīgu, kur puisis beidza pilsētas skolu. Rīgā pasaules kara priekšvakarā bija izveidojušās ne tikai samērā stabilas latgaleišu draudzes katoļu baznīcā, bet arī vairākas sabiedriskās organizācijas, un minētais biedrošanās apstākļi apliecinā nacionālās pašapziņas pieaugumu šajā Rīgas iedzīvotāju grupā. 1914. gadā sākās pasaules karš, bet 1915. gadā karadarbība ienāca Latvijas teritorijā. Vasarā pilsētas dzīve, ko karš gan bija iespaidojis, bet ne pilnībā pārvērtis, ievērojami mainījās —

sākās evakuācija, iedzīvotāju došanās bēgļu gaitās uz Iekškrīeviju, papildu mobilizācijas armijā. 1915. gada jūlijā arī Donāts tika mobilizēts. Sākumā viņu iedalīja 1. artilērijas rezerves brigādē, bet jau augustā — 192. kājnieku rezerves bataljonā, no kura viņu kā pilsētas skolas izglītību ieguvušu drīzumā nosūtīja uz 3. Maskavas praporčiķu (jaunāko virsnieku) skolu. Tās četru mēnešu kursu D. Lāčkājs-Lācis (krievu dokumentos — Lāčkājs-Lāče) beidza 1916. gada februārī. Tad sāka jaunākā virsnieka dienestu 7. rezerves bataljonā (vēlākajā pulkā), no kura augustā tika nosūtīts uz fronti — 6. Tukuma latviešu strēlnieku bataljonu (rudenī pārformēts par pulku). Pulks aktīvi piedalījās Ziemassvētku kaujās, ciešot lielus zaudējumus. Par kaujās parādīto varonību 1917. gada februārī D. Lāčkājs-Lācis tika paaugstināts par podporučiķu un apbalvots ar Svētās Annas IV šķiras ordeni ar uzrakstu «Par drošsirdību». Krievijas Februāra revolūcija izraisīja straujas pārmaiņas arī strēlnieku pulku iekšējā dzīvē. Izveidojās Latviešu strēlnieku pulku izpildkomiteja, kurā tika ievēlēti pārstāvji no dažādām strēlnieku vienībām un grupām. 18. aprīlī 6. pulka karavīri — latgaleiši ievēlēja D. Lāčkāju-Lāci par Iskolastrela Latgaleišu sekcijas locekli. Vēl pēc dažām dienām — 26. aprīlī — minētā sekcija nosūtīja viņu kā savu pārstāvi uz Latgales kongresu Rēzeknē.

Kongresā D. Lāčkājs-Lācis tika ievēlēts par Latgales Zemes padomes locekli. Tomēr bija jāturpina arī karadienests, un viņš atgriezās frontē esošajā pulkā, no kura 29. jūnijā tika komandēts uz Latviešu strēlnieku pulku izpildkomiteju. Augustā viņu paaugstināja nākamajā dienesta pakāpē — par poručiķu. Šajā laikā disciplīna armijā turpināja brukt, un sakarā ar atrašanos komandējumā Iskolastrelā un Latgales Pagaidu Zemes padomē augustā D. Lāčkāju varēja ievēlēt arī par Līvānu pagasta zemstes sapulces (pašvaldības) priekšnieku, bet rudenī Latgales Pagaidu Zemes padomes Nacionāldemokrātu frakcija izvirzīja viņu par kandidātu Krievijas Satversmes sapulces vēlēšanās Vitebskas guberņā no 12. saraksta. Tajā gan viņš netika ievēlēts. Valsti, arī joprojām Latgalē esošajā piefrontes joslā sākās bolševiku apvērsuma izraisītās pārmaiņas, kas norisinājās vienlaikus ar jaunās Padomju Krievijas un Vācijas miera sarunām Brestā. 1918. gada februārī, tām uz laiku nonākot

strupceļā, vācu karaspēks visā frontē devās uz priekšu, faktiski nesastopot nopietnu pretestību no izjukušās Krievijas armijas. Visa Latgale nonāca vācu okupācijas varā. D. Lāčkājs turpināja pildīt Līvānu pagasta pašvaldības vadītāja amatu.

1918. gada nogalē Rīgā tika proklamēta Latvijas Republika, vācu karaspēks sāka evakuēties uz dzimteni, bet Latgalē ienāca Sarkanā armija, nodibinot bolševiku režīmu. 1919. gada 20. janvārī D. Lāčkājs-Lāče tika mobilizēts Sarkanajā armijā un iecelts par Daugavpils apšādzības bataljona komandieri. Līdzīgi kā daudziem citiem, arī viņam jaunā vara nepatika, sekoja bijušā virsnieka konflikts ar bolševiku vadību, tāpēc 28. martā viņš dezertēja, sākot slēpšanos mežā Vārkasas pagastā, netālu no saimniekam Velkmem piederošajām mājām. Maija sākumā, baidīdamies iekrist un izlēmis iesaistīties cīņā pret bolševikiem, viņš atstāja Latviju un devās uz Donas ogļraktuvju rajonu Ukrainā. Maija beigās tur izdevās pāriet fronti, un jūnija sākumā viņš iestājās ģenerāļa Antona Denikina komandētajā Dienvidkrievijas Brīvprātīgo armijā — 2. ģenerāļa Markova virsnieku pulkā, kur D. Lāčkāju iecēla par vada komandieri. Sekoja kaujas ar sarkanajiem pie Harkovas, Kurskas, Jeļecas un Voronežas, kur 28. oktobrī viņu ievainoja cīņā ar padomju 5. armijas vienībām un evakuēja

ārstešanai uz slimnīcu Pjatigorskā. 7. novembrī viņš tika atlaists slimības atvaļinājumā uz diviem mēnešiem, bet 26. novembrī sāka strādāt par grāmatvedi Denikina karaspēka Pārtikas apgādes pārvaldē Pjatigorskā. 1920. gadā pilsētu ieņēma Sarkanā armija. Jaunajai varai grāmatvedības speciālisti bija nepieciešami, un D. Lāčkājs turpināja darbu Tveras guberņas pārtikas komitejā, nu jau bolševiku varas apstākļos, bet no 1921. gada marta strādāja par darbvedi Kaukāza minerālūdeņu pārvaldes dārzniecības nodaļā, pēc tam — atkal Tveras guberņas pārtikas pārvaldē.

Šajā laikā izdevās nokārtot atgriešanās dokumentus, un 1922. gada janvārī D. Lāčkājs-Lācis atgriezās dzimtenē — neatkarīgajā Latvijā. Sākumā dzīvoja Rīgā, kur tika reģistrēts Latvijas armijas rezervē kā virsleitnants (1931. gadā bija vairāku nedēļu apmācībā 12. Bauskas kājnieku pulkā Daugavpilī).

Pēc tam D. Lāčkājs-Lācis sāka strādāt Iekšlietu ministrijas pašvaldību departamentam pakļautajās iestādēs — pašvaldībās dzimtajā Latgalē. Sākumā — no 1929. gada Dagdas pagasta valdē par darbvedi (vienlaikus viņš tika iecelts arī par pagasta aizsargu nodaļas priekšnieku), pēc vairākiem gadiem — līdzīgā amatā Liksnas pagasta valdē. 1935. gadā Dagdā atklājās ievērojams naudas iztrūkums, pret D. Lāčkāju-Lāci izvirzīja apsūdzību, un viņš tika apcietināts. Pēc lietas izmeklēšanas viņu no Daugavpils cietuma izlaida, ļaujot strādāt par Bīkernieku pagasta valdes sekretāra palīgu (acīmredzot atzīstot viņu par nevainīgu vai pārkvalificējot nodarīto par nolaidību). Pēc valsts okupācijas 1940. gada vasarā pašvaldībās notika ievērojamas pārmaiņas, un jūlijā D. Lāčkājs-Lācis tika uz laiku iecelts par atstādinātā pagasta valdes sekretāra pienākumu izpildītāju. Viņa tālākās gaitas pagaidām nav zināmas, ir tikai skaidrs, ka viņam izdevies izvairīties no represijām. Viņš miris Rīgā 1971. gada 18. jūnijā, apbedīts Meža kapos.

Donāts Lāčkājs-Lācis 1917.—1918. gadā bija kļuvis par vienu no aktīvākajiem Latgales latviešu sabiedriskajiem darbiniekiem, bet šo darbošanos pārtrauca viņa iesaistīšanās Krievijas Pilsotņu kara norisēs. Tomēr viņa karavīra gaitas un liktenis labi ilustrē Latgales latviešu sarežģīto situāciju 1917.—1920. gadā, kad daudzus no viņiem karš, okupācijas un bolševiku režīms iemeta mūsdienās grūti iedomājamās apstākļos un situācijās, vienlaikus liedzot aktīvi iesaistīties cīņā par idejām, par kurām viņi paši bija dedzīgi balsojuši Latgales kongresā Rēzeknē. Tomēr jau ar piedalīšanos šajā ievērojamajā notikumā viņi ir ierakstījuši savu vārdu Latgales un visas Latvijas vēsturē. Arī Donāts Lāčkājs-Lācis.